

SZTE SZEGEDI EGYETEM MAGAZIN

A 91. Ünnepi könyvhét és az SZTE – Kosztolányi és múzsái titkait tárta föl Bíró-Balogh Tamás

2020. szeptember 26.

Egy írói életmű rejtett titkaira, az irodalomtörténet nyomozáshoz hasonló kutatási módszereire is fény derült a 91. Ünnepi Könyvhét szegedi rendezvény-sorozatának egyik csúcspontján. A „Ha nem volnátok ti – Kosztolányi Dezső utolsó szerelmei” című kötet szerzőjével, Bíró-Balogh Tamással, a Szegedi Tudományegyetemen oktató irodalomtörténész Újszászi Ilona újságíró beszélgetett „az SZTE utcára viszi a tudományt” mottó jegyében.

Cikk nyomtatás

Link küldés

Tetszik 0

Tweet

Borítója alapján Kosztolányiról szól **Bíró-Balogh Tamás** legújabb könyve. Ám a Szegedi Tudományegyetem irodalomtörténésze az írói életmű mögött, a **háttérben meghúzódó női alakokat** mutatja be a „**Ha nem volnátok ti – Kosztolányi Dezső utolsó szerelmei**” című kötetében.

A fényképeken „ti”

A szegedi közönség számára nem ismeretlen a téma, hiszen „*Hajnali részegség*” címmel a Szegedi Szabadtéri Játékok 2017. évi műsorán is szerepelt az a „szerelmes színmű”, amely Kosztolányit és élete utolsó szakaszának főszereplőit állította középpontba – emlékeztetett *Újszászi Ilona*. Az SZTE Nemzetközi és Közkapcsolati Igazgatóság újságíró munkatársa immár ötödik esztendeje koordinálja az egyetemi polgárok publikációit bemutató könyvheti beszélgetéssorozatot. A 91. Ünnepi Könyvhét centrumában, a Szegedi Tudományegyetem központi épülete előtti Dugonics téren felállított színpadon a 2020. szeptember 18-i beszélgetésen az újságírói kérdések nyomán kiderült: **a színházi élmény és a Kosztolányi Dezsőről tanultak alapján vázolható írói portrét, de még a nyugatos alkotónak a vaskos monográfiákból kilépő árnyaltabb alakját is ábrázolja Bíró-Balogh Tamás új könyve.**

„(...) Hová is futhatnék én,
kócos fejemmel,
költészetemmel
rettenetesen-cikázó tétovaságommal,
ha nem volnátok ti,
megértők, megbocsátók,
elvtelen szentek,
jámbor pogányok,
bizonytalan jók,
valóság hű sáfárai. (...)”

A „**Nők** (<https://epa.oszk.hu/00000/00022/00372/11290.htm>)” című Kosztolányi-vers indítja a vaskos kötetet, amelynek egynegyedét – a tudományos művekre jellemzően – a felhasznált irodalmat részletező **Jegyzetek**, a levél-dokumentumokat tartalmazó **Függelék**, és a **Képmelléklet** teszi ki.

A „*Ha nem volnátok ti – Kosztolányi Dezső utolsó szerelme*” című kötetben közölt újdonságokat már ismert és először itt közétett fényképek is hitelesítik. **A borítón** egy Kosztolányiról ritkán közölt fotó, míg a kötet végén – többek között – a nőkről, a címben is megjelenő „ti” portréi sorakoznak. A „**Képmellékletek**” blokkban szerepel a szerető, Radákovich Mária (<https://www.google.com/search?source=univ&tbm=isch&q=Rad%C3%A1kovich+M%C3%A1ria&client=firefox-b-d&sa=X&ved=2ahUKewjBspCjvYfsAhXDi1wKHav0BLwQJkEegQIChAB&biw=1600&bih=786>) és egy eddig ismeretlen nő, Keresztes Erzsébet portréja. Ám hiányzik a feleség, Kosztolányi Dezsőné Harnos Ilona (https://www.google.com/search?q=Harnos+Ilona&tbm=isch&ved=2ahUKewj0o-qvYfsAhX4wAlHHbH4CACQ2-cCegQIABAA&oq=Harnos+Ilona&gs_lcp=CgNpbWcQAzICCAyBAgAEBgyBAGAEbQo8gCWPXKAzCmZQJoAHAAeACAveIAVeSAQExmAEaAeEBqgELZ3dzLXdpei1pbI_gPsfGjOA&bih=786&biw=1600&client=firefox-b-d) fényképe – ismertette a monográfia jellemzőit *Újszászi Ilona*. „... E fotó véletlenül maradt ki a kiadványból” – szembesült a hiánnyal a szerző.

Hogyan nyomoz az irodalomtörténész?

A Kosztolányi-szerelme utóéletét, az erről írt műveket is értékeli monográfiájában a szerző. Felmerült a kérdés: **a szépírókéhoz vagy más irodalomtörténészekéhez képest miben más Bíró-Balogh Tamás kutatói módszere?** „Vannak olyan kollegáim, akik elolvasnak két könyvet, és e két könyv alapján írnak egy harmadikat” – érkezett a túlzásával mégiscsak egy attitűdöt jellemző válasz. *Bíró-Balogh Tamás* – elmondása szerint – minden alkalommal **egy új, releváns információt** próbál felhozni, olyat, amelyről korábban még nem esett szó. **Nyomozói-filológiai munkát végez**, mely – saját bevallása szerint – „igen macerás”. Ugyanis az adott dokumentum vagy szépírói mű szövegével való tudományos foglalkozás mellett az irodalomtörténet kurrens információi után kutatónak **el kell mennie levéltárakba**. Ha poros és penészes a kezébe került levél vagy irat, akkor is **át kell tekintenie a hagyatékot**. Az irodalomtörténésznek **a korabeli sajtót és adattárakat böngészve kell nyomoznia** az új információk hátterét kutatva, s **fel kell keresnie esetleges szentanuákat**.

Az **Előszóban** és a könyvheti beszélgetésen is elmesélte *Bíró-Balogh Tamás* a **monográfia keletkezéstörténetét**. „Egy budapesti jogász tetemes összegért meg tudott venni egy olyan kéziratgyűjtest, aminek egy részét ismertük korábban, de egy másik részét nem. Ez a **Kosztolányi-Radákovich levelezés**, amelyekből korábban csak a Kosztolányi-leveleket közzétették, de **Radákovich Mária**nak a Kosztolányihoz írott leveleit nem” – emlékezett vissza az irodalomtörténész. Az SZTE oktatóját a jogász fölkerlte arra, hogy írjon az esetről egy tanulmányt, amit egy bibliofil kötet részének szánt, ám az a könyvrusztási forgalomba nem került volna be. Ez az elképzelés azért sem valósult meg, mert a tanulmány írása közben az irodalomtörténészt valóban érdekelni kezdte a téma.

Bíró-Balogh Tamás kutatómunkája újabb és újabb érdekes, **korábban a Kosztolányi-szakértők által sem ismert részleteket tárt föl a költő-író és a környezetéhez tartozó személyek életéből.** Ezek összegzése a „Ha nem volnátok ti...”-monográfia.

Ugyanaz a történet a szeretők és a megcsalt házastársak szemszögéből

A megcsalt feleség írt először Kosztolányi Dezső szeretőjéről a férjéről írt életrajzi regényében. E szemszögből „nem biztos, hogy objektíven tájékoztatja az olvasókat” – fogalmazott Bíró-Balogh Tamás. A feleség Radákovich Máriának írt levele egy részletét a kötet **fülszövegeként** is elolvashatjuk. Ebben *Harmos Ilona* a levelének címzettjét „**tájékozatlan lúd**”-nak, „**rossz és ostoba dög**”-nek minősíti.

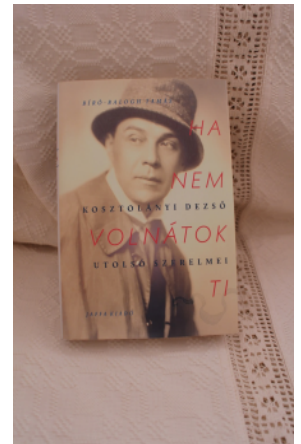
Ez a szerelem nem „futókapcsolat” volt – szögezte le a szerző.

Házasságban élt a megismerkedés idején a 35 esztendőes *Radákovich Mária* és az 50 évesen már rákos beteg Kosztolányi.
Miért estek szerelembbe? – merült föl a kérdés. ***Ki az a nő, aki miatt Kosztolányi el akart válni a feleségétől?***

A szerelmek kapcsolata a visegrádi újságíró üdülőben kezdődött. „Menőzni akart a fiatalasszony előtt: elkezdett például fejeseket ugrálni a Dunába” – érzékeltette Bíró-Balogh Tamás, hogy milyen hatással volt az idősödő és beteg férfire a középkorú gyerekes asszony.

Radákovich Mária személyiségét is sikerült kibontania: az irodalomtörténész életrajzi kutatásokat folytatott, átnézte a születési és házassági anyakönyveket. Ezek alapján tudta rekonstruálni a történeteket. Ezt kiegészítették a **felkutatott örökös, Radákovich Mária fia, a felnőtt korában neves festőművészé lett Papp Oszkár „Japi” hagyatékából és özvegyétől megtudott információk.** E ponton szembesült a szerző azokkal az égető kérdésekkel, hogy **„Mi tartozik és mi nem tartozik a közvéleményre és a közérdeklődés számára egy ilyen hagyatékából? Mennyire szabad belemenni egy embernek a magánéletébe?”**

A megcsalt férj életrajzát is föltárta az irodalomtörténész. Így vált érthetővé: Kosztolányi azért félt *Radákovich Mária* férjétől, mert az katonai főtisztként szolgált és egy közeli házában lakott a feleségével és a fiukkal.

„Dezső, te gyáva vagy, mert nem tudsz választani”

Egy harmadik nő is felbukkant a Kosztolányival és szerelmeivel foglalkozó irodalomtörténész látókörében. Hogyan?

Az **autográf levelek** olvasásában Bíró-Balogh Tamást a felesége is segítette. „A női kézírás egy nő jobban el tudja olvasni. Női szemmel látja a sorok mögötti tartalmat” – hangsúlyozta. Így aztán az irodalomtörténész felesége vette észre, hogy Radákovich az egyik levelében erősen bírálja Kosztolányit a párválasztási értékrendje miatt: „... De mindig bámulom az igénytelenségedet... azok a „mások”!” Megvitatták: valami olyasmit fejeznek ki e sorok, hogy „Dezső, te gyáva vagy, mert nem tudsz választani...” **Kiderült e levél szövegének az elemzéséből:** nem szerelmi háromszög, hanem **egy szerelmi négyszögben élt Kosztolányi,** és hogy a **harmadik nő** alacsonyabb származású lehetett.

E „harmadik nőről” Márai Sándor, Karinthy Frigyes és Füst Milán is tudott. Ám a nő kilétére egy véletlen folytán derült fény. „Egy gyulai főiskolai tanár haverom rám írt messengeren, hogy a pedagógus-továbbképző tanfolyamon a mellette ülő szőke csak azt mondja, hogy az ő dédnagymamája Kosztolányi cselédje volt, és mondott egy nevet...” – mesélte *Bíró-Balogh Tamás*.

A kutatás során felbukkanó életrajzi adatokból kiderült, hogy Kosztolányi fiának, **Ádámnak a dajkáját Bözsinek hívták.** *Bíró-Balogh Tamás* ezek után felvette a „szőke csaj” dédunokával a kapcsolatot, aki **Keresztes Erzsébetről** az egyetlen fennmaradt iratot, egy oltási igazolványt mutatott meg neki. Ebből derített ki az „irodalomtörténész-nyomozó”, hogy **Kosztolányi lakásának közelében élt** Bözsi, Kosztolányi fiának egykori dajkája, akit szinte minden nap meglátogatott az író.

Az irodalomtörténész szerint az író **mindig erősen vonzódott a cselédekhez.** Már fiatal korában tetszett neki a szabadkai családi otthon cselédje, aztán Kosztolányi felesége is megírta visszaemlékezéseiben, hogy Ádám fiuk dajkájához is „**elkezdett nagyon erősen vonzódni**” – mesélte *Bíró-Balogh Tamás*. Hozzátette: „**Bözsi dajkának lett egy gyermeke,** akinek nagy valószínűség szerint, Kosztolányi lett a keresztapja... A család, az utódok sejtése, hogy nem feltétlenül csak keresztapúról van itt szó...” – elmélkedett *Bíró-Balogh Tamás* az esetleges másik Kosztolányi-utód létezéséről.

A Múzsák csókja

A kötetből és a könyvheti beszélgetésből kiderült, hogy Kosztolányi Bözsi dajkáról, azaz **Keresztes Erzsébetről mintázta Édes Annát** (<http://mek.niif.hu/04700/04772/04772.pdf>), az őt kihasználó **Patikárius Jancsit pedig egy kicsit saját magáról.** Sőt: Bözsi ihlette a **Régi dajkánk egyetlen öröme** (<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Verstar-verstar-otven-kolto-osszes-verse-2/kosztolanyi-dezso-19890/meztelenul-1928-1935-1A2AA/regi-dajkank-egyetlen-orome-1A30D/>) című verset is.

Kosztolányi utolsó szerelmes időszakában Máriához írta a **Szeptemberi áhitat** (<http://www.epa.oszk.hu/00000/00022/00597/18843.htm>) című költeményt, ami „a költői életmű fő darabja” és a **Röpima** (<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Verstar-verstar-otven-kolto-osszes-verse-2/kosztolanyi-dezso-19890/hatrahagyott-versek-1910-1935-1A91F/ropima-1AA9F/>) című versét. De prózai műveiben is föltűnik *Radákovich Mária* hatása. Az **Esti Kornél kalandjai** című szöveg-fűzérben a **Világ vége** (<http://mek.oszk.hu/00700/00745/00745.htm#23>) című novella szereplői könnyen azonosíthatók a Kosztolányi környezetében élők köréből.

„Megszülettek az utolsó nagy versei, megszülettek az utolsó novellák, újraírta az Esti Kornél történeteket, és mindegyikben felbukkan egy **Viola** nevű szereplő. Ez lett **Radákovich Máriának a műzsa-neve.** Megszülettek az új versek, amelyek valószínűleg tényleg nem születtek volna meg e nélkül a szerelem nélkül. A Bözsi dajkás szálon pedig létrejött az **Édes Anna. E művek mögött tehát egy-egy nő áll és Kosztolányi, az író**” – fejtette ki gondolatmenetét arra válaszolva, hogy **Kosztolányi példája mit mutat: milyen hatása van a szerelemnek a szereplők életére és a magyar irodalomra?**

Kosztolányi múzsáinak a valódi személyét feltáró, **egy krimi izgalmát kínáló „Ha nem volnátok ti – Kosztolányi Dezső utolsó szerelme?”** című kötetet bemutató könyvheti interjú befejezése után a szerző, az SZTE oktatója, *Bíró-Balogh Tamás* a Szeged Fókusz Könyvtárház sátránál dedikálta a Jaffa Kiadó gondozásában megjelent kötetét.

SZTEInfo – H. Á. A.
Fotók: Somogyi-könyvtár

A 91. Ünnepi Könyvhéten az SZTE NKI által szervezett programok frissülő ajánlója megtalálható az SZTE Hírportálján az Eseménynaptárban (/).

A 91. Ünnepi Könyvhét szegedi programjainak főszevezője a Somogyi-könyvtár: a könyvünnep honlapja (<http://konyvhet-szeged.sk-szeged.hu/>) részletesen informál a rendezvényekről.

A 91. Ünnepi Könyvhét SZTE-hez kötődő programjairól írtuk:

A cikkeket és könyveket író Szent-Györgyi Albert „utóra vitte a tudományt” (/sztehirek/2020-szeptember/cikkeket-konyveket-iro?folderID=53156&objectParentFolderId=50253)

*

Megnyílt a 91. Ünnepi Könyvhét szegedi rendezvény-sorozata: minden 4. program „egyetemi” (/sztehirek/2020-szeptember/megnyilt-91-unnepi?folderID=53156&objectParentFolderId=19396)

A 91. Ünnepi Könyvhét és az SZTE GTK: Botos Katalin a közgazdaságtan emberi arcát mutatja meg (/sztemagazin/2020/91-unnepi-konyvhet-szte-200917)

A 91. Ünnepi Könyvhét és az SZTE: Mire való a kreatív írás? (/sztemagazin/2020/91-unnepi-konyvhet-szte)

A 91. Ünnepi Könyvhét és az SZTE – Mi a televíziós műsorkészítés titka? (/sztemagazin/2020/91-unnepi-konyvhet-szte-200918)

Online Európa és az SZTE kötelékébe tartozó Europe Direct Szeged (/sztehirek/2020-szeptember/online-europa-szte?

folderID=53156&FolderID=53156&FolderID=53156&FolderID=53156&objectParentFolderId=19355)

Mozaikok Csongrád-Csanád megye múltjából a 91. Ünnepi Könyvhéten (/sztemagazin/2020/mozaikok-csongrad-csanad?

folderID=50574&objectParentFolderId=21798)

91. Ünnepi Könyvhét: Interjúkötet a hajléktalanságról (/sztemagazin/2020/91-unnepi-konyvhet?

folderID=50574&FolderID=50574&objectParentFolderId=21798)

*

Az SZTE BTK IV. Magyar Könyvkiadók Napja – Nemes Z. Mária Ektoplazma című könyvének bemutatója (/sztemagazin/2020/szte-btk-iv-magyar)